

Určení optimálního dne krytí fen

Autor: Vladimíra Tichá

Z přehledů, které vedou někteří poradci chovu, i z dotazů, se kterými se majitelé fen obrazejí na veterinární pracoviště, vyplývá, že v posledních letech klesají počty zabřezlých fen. Příčin může být mnoho, od vlivu životního prostředí a změněného přístupu k výživě, přes problémy vyplývající ze špatně proběhlé rané socializace, až po infekční choroby, například herpesvirózu. Jednou z příčin pro nezabřeznutí feny může být nevhodně zvolený den krytí. Kynologickou literaturou a chovateli doporučované dny určené na základě prvních příznaků barvení dnes u mnoha fen neplatí. Pro běžného chovatele je často obtížné postupovat tak, jak bylo dříve zvykem, tedy vodit fenku ke psovi opakovaně po několik dní. Takřka vyloučené je to v případě zahraničních krytí, kde nutnost setrvat u psa delší dobu citelně zvyšuje finanční náklady a při vytíženosti hodně žádaných psů je opakované krytí z praktického hlediska problémem. V poslední době se u fen častěji vyskytuje méně typický průběh říje a v mnoha případech jsou zevní příznaky říje tak nevýrazné, že průměrný chovatel optimální den krytí neodhadne. Vzhledem k tomu, že se blízko k feně většinou žádný pes nedostane, je velmi obtížné se řídit podle jejího chování. Z uvedeného vyplývá, že určení optimálního dne krytí pomocí laboratorních vyšetření nabývá na důležitosti a je také ze strany chovatelů žádanou službou. Používány jsou tři vzájemně se doplňující typy vyšetření. Patří mezi ně hodnocení gynekologického nálezu, cytologické vyšetření sliznice poševní a stanovení hladiny progesteronu v krvi feny. O tom, jak vypadá anatomická stavba pohlavních orgánů feny, se píše snad v každé odborné publikaci zaměřené na psy. Trochu složitější je to již se změnami, které pohlavní ústrojí feny během reprodukčního cyklu prodělává a také s hormony, jež se na těchto změnách podílejí. Pohlavní cyklus feny je řízen neurohumorálně a jeho jednotlivé fáze na sebe navazují a jsou úzce propojeny. V průběhu pohlavního cyklu se uplatňuje mnoho hormonů. Patří mezi ně například: **GnRH** – důležitý hormon vznikající v hypotalamu, který v součinnosti s vnějšími vlivy startuje uvolňování dalších pohlavních hormonů. Někdy bývá označován jako uvolňující luteinizační hormon (luteinizing hormone – realising hormone). Ovlivňuje tvorbu hormonu stimulujícího folikuly – FSH a v nepatrné míře také luteinizačního hormonu – LH. **FSH** – hormon stimulující folikuly – podněcuje růst a zrání folikulů, ve kterých jsou obsažena vajíčka. **LH** – luteinizační hormon – hraje rozhodující roli při ovulaci a utváření žlutého tělíska. **Estradiol** – tvoří se ve folikulech a mimo jiné je zodpovědný za projevy říje. **Progesteron** – vytváří se ve žlutém tělísku, u březích fen je produkován také placentou a je mimo jiné zodpovědný za to, že u březí fenky nedojde k další říji, která by březost ohrozila. Pohlavní cyklus feny se dělí na několik fází: * proestrus – chovateli bývá označován jako barvení a je pro něj typický krvavý výtok * estrus – období samotné říje (hárání) * metestrus (diestrus) – období, ve kterém je funkční žluté tělísko. Toto období končí u fen, které nebyly kryty nebo u fen které nezabřezly, nástupem anestru, tedy fáze klidové. U březích fen končí porodem * anestrus – období klidové, někdy také bývá označováno jako období meziříjové. Hormonální změny v průběhu pohlavního cyklu feny se výrazně promítají do vzhledu poševní sliznice a hlavně pak do zastoupení buněk dlaždicovitého epitelu, který sliznici kryje. Z několika buněčných vrstev vaginální sliznice v anestru se zvyšuje počet těchto vrstev na 10 – 20. Se stoupající vrstvou ztrácejí buňky kontakt s cévkami, které je vyživují a postupně degenerují a zanikají. Podle stupně procesu jsou uváděny tři základní formy buněk: parabazální, intermediální a superficiální. Typ buněk a také způsob, jakým přijímají zásaditá nebo kyselá barviva, umožňuje do určité míry odhadnout fázi pohlavního cyklu feny. Orientaci může zpřesnit také výskyt například krevních buněk (erytrocyty, leukocyty), hlenu a případně i bakterií. Pro jednotlivé fáze pohlavního cyklu feny jsou typické změny hladiny progesteronu v krevním séru. V klidovém období je na takzvané bazální (základní) hodnotě a v průběhu říje jeho hladina v krvi fen postupně narůstá. Stejně jako v případě výše uvedených buněk, i hladina progesteronu v krvi feny podává poměrně přesné informace o fázi cyklu, ve které se fena nachází. **Gynekologické vyšetření** Nezbytnou součástí vyšetření feny před krytím by mělo být vyšetření gynekologické. Provádí se adspekci (vyšetřování zrakem) přes poševní spekulum. Hodnotí se vnější vzhled sliznice, stav děložního krčku a kvalita sekretu. Gynekologické vyšetření má v případě určení optimálního dne krytí ještě jeden vedlejší, ale přesto velmi důležitý význam. Jeho pomocí je možné odhalit případné anatomické odchylky pochvy nebo poševní předsíně. Do této kategorie také patří změny, které by mohly ovlivnit možnost krytí a průběh porodu. Jde například o enormně vyvinutou panenskou blánu, zúžení pochvy atd. **Cytologické vyšetření** Jak již bylo řečeno, odrážejí se změny hormonálního naladění feny v průběhu pohlavního cyklu v kvalitě a množství poševního epitelu. Vzorčky se získávají stěrem klenby

poševní z oblasti před děložním krčkem. Stěr z přezky by o zastoupení buněk v oblasti několik centimetrů vzdálené příliš nevypovídal. Odběr vzorků je tedy velmi důležitou částí vyšetření a jeho správné provedení je základem pro korektní hodnocení. Setřené buňky se přenesou na podložní sklíčko, fixují se a barví speciálními barvivy. Posuzování cytologických preparátů vyžaduje určitou praxi a také pečlivý přístup. Kromě odhadu fáze pohlavního cyklu feny může mít cytologické vyšetření velký význam i v dalších souvislostech. Například bakteriální nález v období estru je určitým varováním. Bakteriální infekce může být příčinou, proč fena nezabřezává a může být podkladem pro onemocnění dělohy. Přítomnost bakterií v preparátu by měla být důvodem pro bakteriologické vyšetření. **Stanovení hladiny progesteronu** Krev na stanovení hladiny progesteronu je odebírána běžným způsobem ze žíly na hrudní nebo pánevní končetině. Stejně jako v případě jiných laboratorních vyšetření je třeba počítat s takzvanou „předanalytickou fází“, tedy s tím, jak se se vzorkem před provedením analýzy zachází. V případě progesteronu je například uvedeno, že nesmějí být používány vzorky stabilizované azidem a že stabilita progesteronu je při teplotě +20 až +25 °C 24 hodin, při teplotě +4 až +8 °C 5 dnů a při -20 °C 25 týdnů. V praxi to znamená, že například vyšetření prováděné z krve, která stála den a půl při pokojové teplotě, nemusí odpovídat skutečnosti. Pokud nemají být výsledky zkrácené, je třeba požadavky na předanalytickou fázi respektovat. Určité problémy při hodnocení výsledků mohou vyvolat rozdílné jednotky, ve kterých se hladina progesteronu v krvi uvádí. Běžně se používají tři druhy jednotek, ng/ml, ug/l („mikro“) a nmol/l. Devět nanogramů na 1 mililitr není stejné množství progesteronu jako 9 nanomolů na litr. Stanovení koncentrace progesteronu je obecně považováno za nejvýhodnější způsob určení dne krytí. Přesto je vhodné provádět i vyšetření gynekologické a cytologické, a to alespoň jednou v průběhu říje, kdy má být fena kryta. Důvodem je možný výskyt výše uvedených problematických faktorů (vady v průběhu porodních cest, bakteriologický nález atd.). Podmínkou samozřejmě je příslušné vybavení veterinárního pracoviště. Určení optimálního dne krytí patří z hlediska chovu psů jako celku k akceptovatelným metodám. Jeho smyslem není ovlivňovat leckdy dědičně podmíněnou nedostatečnost v oblasti reprodukce, ale pouze určit termín krytí u jinak zdravých fen. Může pomoci odhalit zdánlivou neplodnost feny, tedy případy, kdy je fena opakovaně kryta v nevhodnou dobu a chovatel má obavy, že není v oblasti reprodukce plnohodnotná. Výraznou pomocí je také možnost určit termín krytí u fen s neznámým začátkem barvení. Určení optimálního dne krytí má význam i z hlediska welfare psů. Fena, která je kryta ve správný den, je ve většině případů svolná. Odpadá tedy leckdy násilná manipulace ze strany chovatele, který se často snaží fenu bránící se krytí fixovat. Naopak pes se k feně dostává v době, kdy je pro něj přitažlivá, chovatel do spojení nemusí zasahovat a průběh krytí je přirozený.

poděkování: Redakce stránek DKČR děkuje autorovi článku za možnost zveřejnění textu.

souhlas: Zveřejněno se souhlasem autora. Článek nebyl nijak jazykově upravován.

zdroj – www.veterina-info.cz

autor a pracoviště – Vladimíra Tichá